

НА СЦЕНИ ЈЕ БОРБА ПРОТИВ ПАНДЕМИЈЕ, НЕ ПРОТИВ ХРИШЋАНСТВА

Неко би помислио да нешто што се чини очигледним није потребно нарочито потцртавати, јер би здрав разум, а у случају хришћана појачан и јеванђељским наглашавањем трезвености и „стражења“ (Мт 24, 42–44; 25,13 итд), подразумеивао по себи шире, дубље и пажљивије сагледавање стварности.

Ипак, наслов овога осврта чини ми се потпуно примјереним ситуацији у којој се данас као православни хришћани налазимо, због тога што чујемо и гласове који алудирају (штавише, неки убијеђено тврде) да је борба против пандемије вируса корона заправо гоњење православне Цркве у сусједној нам Србији.

Чини се стога да не би било наодмет подсетити на неке очигледне ствари. Наиме, COVID-19 детектован је у Кини, ријеч је о вирусу, те самим тим о твари која не познаје било какве границе које постоје у творевини па тако ни оне професионалне. Вирус нажалост постаје (или већ јесте) свечовјечанско искуство те самим тим није никакво ексклузивно искуство било које групације или заједнице, па тако ни хришћанске. (Ово не подразумеива да различите заједнице не могу на овај феномен да имају рефлексије из сопственог угла гледања на ствари). И све је ово општепознато, зар не?

Но опет, иако је у тренутку док ово пишем (3. април) епидемија проглашена у чак 204 земље свијета, дио српске црквене јавности, углавном уз охрабрење појединих „искусних“ свештеника, поглавито кроз фејсбук комуникацију, не престаје да ламентира над ситуацијом која по некима од њих изискује својеврсни „катакомбни“ одговор како би се одбранила вјера у овим данима „гоњења“. Питање које се намеће само по себи гласи – на који начин је вјера заправо на удару?

Одговори стижу брзином вјетра, или панике, и крећу се у коментарима који се броје стотинама, ако не и хиљадама, у смјеру указивања на рестрикцију кретања наметнуту од Владе Србије¹, која за посљедицу има и то да православни нису у могућности да се окупе на Литургији. Предлажу се радикална рјешења кризе, попут задржавања у храмовима за све вријеме рестрикције како би се пошто-пото учествовало у Служби. Поменуо сам већ и „катакомбе“, што ваљда жели да укаже на потребу тајне самоорганизације како би се обавила Литургија у неким алтернативним просторима. Могу се уочити и позиви на страдање, „мучеништво“ или „исповједништво“, кроз прихватање законских казни и осталих могућих консеквенци.

Све ово, понављам, бива мање или више подржавано од стране појединих свештеника (и, колико кроз медије могу да се обавијестим, у овом тренутку и барем једног епископа), за које би се очекивало да знају боље и трезвеније. А ево и зашто тако мислим.

Најприје, зар није сасвим очигледно да мјере забране кретања и окупљања погађају све грађане Србије? Дакле, и муслимане и будисте, и агностике и атеисте и уопште баш све подједнако. Због чега би се онда православни хришћани осјећали посебно погођенима? Одговор се, како сам увише већ навео, крије у немогућности одласка у цркву на заједничко богослужење. Сљедбеници оваквог начина резонувања пројављују специфичан духовни феномен који бих овом приликом окарактерисао појмом *лиџурџизам*. Литургизам, као и многи други „изми“ (морализам, ексклузивизам, комунизам, ригоризам...), у мом појмовнику има негативан предзнак.

Да бисмо стекли јаснију слику стварности у којој се налазимо, не би шкодило да се у маниру добрих сликара одмакнемо „од платна“ корак-два уназад и тако, попут њих који тим начином у процесу сликања стичу прилику да боље процијене ваљаност ликовне композиције коју стварају, и одмјере којим путем да наставе са радом, и ми правећи мисаони корак уназад омогућимо шире и јасније сагледавање стварности у којој смо.

¹) Намјера овога текста, како ће се надам се моћи видјети, није у томе да коментарише оправданост оштрине мјера Владе, које су подложне критици, као што смо могли видјети између осталог и у обраћању дијела опозиционих парламентарца од прије неки дан, за која лично држим да нису неоснована (али ни лишена политичког опортунизма), већ је намјера да начелно укаже на перцепцију коју поједини хришћани имају с тим у вези, а која је по мом схватању наопака.

Одлазак на Литургију у времену (и бремену) ванредних околности изазваних епидемијом заразне болести представља ризик. Тај ризик присутан је и у случају када се поштује тзв. „социјална дистанца“ (исправније би свакако било рећи „физичка“) па и када се испуњавају хигијенски услови јер је чак и тада фактор ризика већи од истога у случају да смо код својих кућа. Питање је у којој мјери, поготово уколико инсистирамо на пракси причешћивања једном кашичицом (што, као што је општепознато а и у посљедњим данима аргументовано бројним теолошким публикацијама, није и не мора бити једини начин) то може да кореспондира са мишљењима оних који руководе борбом против пандемије, а то су у првом реду љекари епидемиолози и вирусолози.

Ми наравно, без обзира на лична увјерења, не можемо понудити доказе по овом питању (непреносивости болести употребом једне кашичице) а који би њих са становишта струке задовољили. Они са друге стране не смију себи да дозволе преседан да уваже ненаучне закључке и зато јер би у том случају један такав преседан отворио простор и другима да евентуално, на основу сопствениих вјерских претпоставки траже сличне изузетке. Тако би наши суграђани муслимани могли да устврде да се на џуми која се петком обавља у џамијама нико не може заразити², или да се то не може догодити на молитвеним скуповима Харе Кришна покрета итд. Када би се такви разлози почели уважавати, бојим се да љекарима не би преостало ништа друго него да се помакну и препусте вјерским лидерима да руководе ситуацијом. То је ваљда сценарио који нико разуман не би пожелело.

Уколико би у једном грађанском друштву хришћани покушали да се наметну као неки *sui generis* ентитет³, подразумевајући за

² Занимљиво је за размишљање уочити да су се, колико знам, вјерници других вјерских заједница у Србији, укључујући и хришћанске, много смјерније и трезвеније понијели по овом питању у односу на православне о којима говорим.

³ Са овим у вези ваља уочити и појаву петиција које круже интернетом а које се Његовој Светости обраћају да заштити права оних који су већина у Србији, наиме православних. Таква појава занемарује да у ванредним стањима попут овога правила понашања нису (на срећу) условљена већинским, већ мишљењем стручњака. Посебно је питање и колико се може заиста говорити о већини оних који захтијевају право на учешће у богослужењу ако имамо у виду не тако непознату статистику да у корпусу оних који се изјашњавају као православни у Србији имамо у најбољем случају свега 2% оних који редовно похађају недељна богослужења. Ова статистика, као и многа друга питања која у овој ситуацији искрсавају, остављају огроман простор за размишљање о квалитету катихизације који над вјерницима спроводи наша мајка Црква.

себе другачији третман од свих других, онда на сцену ступају још два „изма“, наиме анахронизам и елитизам, оба штетна и у основи антихришћанска појма.

Размотримо сад и идеју по којој „екипа за једну кашичицу“⁴ својим доласком на Службу упркос забранама заправо пројављује „исповједнички“ или пак „мученички“ дух и настројење. Најприје ваља подсетити да су мученици у Цркви они који су свој живот положили за Христа, док су исповједници они који су сами поднијели страдање, али преживјели не одрекавши се своје вјере. Као такви, и једни и други су уживали и уживају нарочит углед у предањском искуству Цркве (уп. Отк 6, 9–11).

Уколико се још једном мисаоно одмакнемо корак или два уназад и покушамо да упоредимо горљиве позиве на исповједништво кршењем забрана, вјерујем да ћемо уочити значајне проблеме које такав став собом доноси. Наиме, када у овим данима неко по сваку цијену инсистира на одласку у цркву на Службу, морао би да зна да вјерски идеали којима следује у животну опасност не доводе само њу или њега, као што је случај приликом хришћанских мучеништва и исповједништва, већ се та опасност преноси на друге, на ближње којима можемо прослиједити вирус.

Право питање које онда искрсава и није да ли такав поступак представља исповједништво, јер очигледно да не, већ да ли би се такво поступање могло у крајности окарактерисати као вјерски тероризам, будући да фаталне посљедице тога вјером мотивисаног поступка могу да носе други. У времену од 11. 9. 2001, последице које датума свијет по много чему није више исти (као што сасвим извјесно по много чему неће бити исти ни након што ова епидемија прође), не треба посебно питорескно објашњавати овај добро познати феномен.

„Ко није против вас с вама је“, читамо у Мк 9, 40⁵. Не видим да би поступке власти генерално требало тумачити као антихри-

⁴) Овако на моје изненађење један свештеник у разговору са фејсбук пријатељима назива оне које се боре за учешће у Евхаристији, баш као да је то борба „за кашичицу“ која, како се обавијестило, гарантује „непосредност“ (?) међу вјерницима приликом причешћа на тај начин, а та непосредност је у случају свештеника остварена тако што се он на крају опет „причести“ (?) када употребљава дарове том истом кашичицом.

⁵) Ово дакако није у супротности са изјавом из Мт 12, 30 „који није са мном против мене је“ јер контекст прве изјаве из Мк 9, 40 упућене синовима Зеведејевим да не бране ономе који именом Исусовим протјерује зло другачији је од контекста ове изјаве упућене као критика фарисејима који Господа оптужују да помоћу кнеза демонскога прогони демоне.

шћанско дјеловање. Зар Господ није кроз знамења исцјељења које сусрећемо у јеванђељима показао да је Његова жеља здравље, цјеловитост (тј. спасење) и пуноћа живота за човјека и сву творевину (уп. Јн 10, 10; 17, 2). Зашто би онда препоруке љекара, које између осталог, а не искључиво, подразумевају и забране које укључују и хришћане, требало доживљавати као подстрек за овакву панику и пројаву литургизма код дијела вјерника?

Умјесто тога, не би ли било сврсисходније не подгријавати тензије које могу имати и несагледиве посљедице јер и неки од вјерника могу да овакву атмосферу доживе исувише трагично⁶, те имају озбиљне психичке кризе под теретом притисака, па да им се учини да холивудске варијанте⁷ апокалипсе куцају на врата итд.

Хришћанскије би ваљда било пред себе у овим тренуцима ставити оно павловско да „нико не тражи оно што је његово, него сваки оно што је другога“ (1Кор 10, 24)⁸. Самим тим, панични литургизам требало би замијенити осјећањем хришћанске друштвене одговорности те покушати рецимо Литургију доживјети и као служење не само сопственој – „ја усресређеној“ – вјерској потреби (или можда и само навици). Препознати прилику за служење најрањивијим у друштву, уз свијест да је овај период прилика да „дјела побожности“ не поистовјетимо искључиво са постом и молитвом.

Прилика је можда да се освијестимо и за постојање друштвене аскетике, попут одвајања времена и новца за оне који су у оскудици. У исто вријеме, даје нам се могућност да освијестимо себе за истински јеванђељску аскетику која подразумева одрицање од лажи, од лицемјерја, од сплеткарења и од свега онога што нас чини дубље недостојнима. Нисмо ли умјесто те теже и Христу милије аскетике (уп. Мт 9, 13; 25, 31–46) свели све на пост и Причешће, у много чему их

⁶ Призивам у сјећање давнашњи разговор са блаженога спомена игуманом острошким Лазаром Ацићем у коме ми је као младом свештенику саветовао да увијек морам добро да пазим на оне у заједници који су психички „начети“, јер такви могу много тога погрешно да протумаче и поступе крајње радикално.

⁷ „Холивудске варијанте“ којима подлијежу и неки православни указују на оне наративе који се тичу апокалипсе и доживљавају је не као „Апокалипсу“, тј. коначно откривање славе Божије Другим Доласком, које сви жељно треба да призивамо, већ као хорор и муку, а апокалипса је управо супротно, окончање свега злог, насилног и поквареног.

⁸ Овим би и евентуалне замјерке властима које се тичу садржаја и начина спровођења мјера у борби против „најсмешнијег вируса у историји човечанства“ требало да укључе хришћане у смјеру борбе за опште добро а не само ка задовољењу хришћанских потреба.

разумијевајући само као остварење појединачних духовних потреба. Међутим, св. Причешће није нека предањем освештана пречица на којој ваља инсистирати ван контекста свега осталог.

У времену пандемије открива нам се могућност да можда по први пут у својим животима Велики Пост постимо како ваља, по угледу на древне пустињаке од којих нам долазе дивне приче о вишенедељној самоћи и апстиненцији од Светог Причешћа у току поста.

Имајући у виду све напријед речено, можда бисмо и познату крилатицу по којој су „пост и молитва два крила којима летимо ка Богу“ могли и да проширимо на основу величанствене визије славе Божије из књиге пророка Исаије и Откривења (Ис 6, 1; Отк 4, 8). Тамо се анђелске силе описују као „шестокриле и многооке“. Крила којима се ка Богу лети има више од само два, док многоокост анђелских сила треба да нам укаже на пажљив однос према свима и свему, на потребу „по једног ока“ за разумијевање различитих ситуација, углова и гледишта, па тиме и њиховог трезвог а не идеолошког и једностраног процјењивања. Једна од литургијских пјесама казује нам да смо ми ти који херувиме „тајанствено представљају“, што нам не би требало измаћи пажњи, поготово сада.

Оно што, такође, не би било од користи јесте да нам промакне да данашње „урбано пустињаштво“, које нам је наметнуто изолацијом и које треба са разумијевањем прихватити као духовни изазов, ипак поред сличности баштини и значајне разлике у односу на пустињаштво описано у монашким зборницима ранохришћанских Палестине или Египта. Прије свега по томе што је ова изолација ипак привилегија коју себи могу да приуште само они који посједују кућу или дом, што је срећа коју нажалост немају на стотине милиона људи широм свијета, у Индији или тзв. земљама „трећег свијета“. Али и код нас. Мигранти на граници између Турске и Грчке, о којима смо до само прије пар недеља слушали у вијестима из сата у сат, као да су орвеловски „испарени“, а требало би да у „многоокости“ херувимског погледа будемо свјесни да није тако, већ су и сада тамо негдје ко зна гдје, и не могу рачунати са привилегијом изолације против које ми кличемо „бранећи вјеру“.

Надаље, наша изолованост у кућама са храном, водом, интернетом и свим оним, што нам се подразумејева као нормално, заправо у стварности подразумејева да стотине милиона људи широм

планете, на челу са здравственим радницима, ризикује своје животе како би обезбидили нашу „пустињу“.

Гледајући „многооко“, крећимо се свјесни благослова ове пустиње, ка Пасхи, одржавајући своју евхаристијску глад за Хљебом Живота, не дозвољавајући да то путовање протраћимо беспотребним и неутемељеним ставовима и инсинуацијама. Боље га саобразимо опису пута двојице од ученика за Емаус из Лк 24, 13–32 на коме им је спаситељ „у другом обличју“ прије ломљења хљеба цио дан објашњавао Писма.

На том путу било би добро припазити да се наша евхаристијска глад не претвори у евхаристијску пожуду. Онда ће нам Емаус бити много даље од јеванђељских шездесет стадија.

